

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.31.2.15>

Irena Bogunović, Jasmina Jelčić Čolakovac

ULOGA NEFORMALNIH AKTIVNOSTI U NENAMJERNOM USVAJANJU JEZIKA: POVEZANOST UPORABE JEZIKA I JEZIČNOG ZNANJA¹

dr. sc. Irena Bogunović, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, bogunovic@pfri.hr, Rijeka
dr.sc. Jasmina Jelčić Čolakovac, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, jelicic@pfri.hr, Rijeka

izvorni znanstveni članak

UDK 811.111'232

811.111'243

rukopis primljen: 12. ožujka 2019; prihvaćen za tisak: 2. listopada 2019.

U Hrvatskoj se engleski uči kao strani jezik, a osim u formalnom obrazovanju, prisutan je i u svakodnevnom životu od najranije dobi. Dnevna izloženost engleskome jeziku mjeri se u satima, a istraživanja su pokazala da mnoge neformalne aktivnosti omogućuju nenamjerno usvajanje jezika. Cilj ovog rada je utvrditi u kojim aktivnostima studentska populacija u Hrvatskoj provodi najviše vremena služeći se engleskim jezikom, te postoji li povezanost između izloženosti engleskome jeziku i njegove uporabe s jezičnim znanjem. U istraživanju je sudjelovalo 93 ispitanika, studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Za utvrđivanje razine jezičnog znanja korišten je Oxford Placement Test, a na temelju rezultata ispitanici su podijeljeni u tri grupe. Izloženost engleskome jeziku i njegova uporaba ispitanici su upitnikom u kojemu su ispitanici procjenjivali koliko vremena provode u ponuđenim aktivnostima služeći se engleskim jezikom. Rezultati su pokazali da ispitanici najviše vremena provode na internetu, a najmanje u usmenoj komunikaciji. Razlike između grupa s najvišom i najnižom razinom znanja bile su značajne u svim kategorijama osim čitanja za zabavu, pisane i usmene komunikacije. Rezultati istraživanja upućuju na povezanost između uporabe jezika i jezičnog znanja, kao i na činjenicu da se status engleskog kao stranoga jezika mijenja.

¹ Ovaj je rad financiralo Sveučilište u Rijeci projektom 18.08.2.2.01.

Ključne riječi: *uporaba jezika; izloženost jeziku; nenamjerno usvajanje; engleski jezik*

1. Uvod

U vrijeme sveopće povezanosti i neprestane razmjene informacija, koje nam je omogućio razvoj tehnologije, engleski kao globalni jezik ima važnu ulogu u mehanizmima globalizacije. Ekonomski i migracijski trendovi doprinose stalnoj potrebi za engleskim jezikom. Štoviše, Graddol (2006) ističe kako je engleski postao glavni jezik poslovne komunikacije na globalnoj razini. Globalizacija je vidljiva i u sustavima visokog obrazovanja – ustanove diljem svijeta nude programe na engleskom jeziku ne bi li privukle studente iz inozemstva, a tu su i programi mobilnosti za studente te nastavno i nenastavno osoblje. U svijetu marketinga engleski jezik omogućuje pristup svjetskom tržištu. Crystal (2003) zaključuje da globalni status engleskog jezika ne proizlazi iz broja govornika kojima je engleski materinji jezik niti broja zemalja u kojima je službeno postao drugi jezik, već iz broja zemalja koje su engleski prepoznale kao sredstvo za ostvarivanje i održavanje političkog, kulturnog i komercijalnog kontakta.

Krajem prošlog stoljeća globalna povezanost i uporaba interneta potaknule su razvoj računalno posredovane komunikacije. Danas računalno posredovana komunikacija uključuje elektroničku poštu, pričaonice, virtualne svjetove i svjetsku mrežu (Babić i Lokas Čošković 2017) te omogućuje komunikaciju između korisnika diljem svijeta u kojoj važnu ulogu ima upravo engleski kao globalni jezik.

1.1. Izloženost jeziku i nenamjerno usvajanje jezika

Razvoj digitalnih medija uvelike je pridonio dominantnoj ulozi engleskog jezika. Istraživanja su pokazala da se djeca i adolescenti svakodnevno služe pametnim telefonima i tabletima, pri čemu velik dio vremena provode na internetu (npr. Lauricella i dr. 2014). Upravo su stalni pristup informacijama, neprestana povezanost te dostupnost različitih sadržaja internet učinili gotovo neophodnim, pogotovo za mlađu populaciju. Twenge, Martin i Spitzberg (2019) istražili su navike adolescenata u korištenju digitalnih i printanih medija u razdoblju između 1976. i 2016. godine. Rezultati istraživanja pokazali su kako se tijekom spomenutoga razdoblja postepeno povećavala uporaba digitalnih medija, a smanjivala

uporaba printanih medija. Autori zaključuju da su digitalni mediji danas gotovo potpuno zamijenili printane medije.

S obzirom na dominantnu ulogu engleskoga jezika na svjetskoj mreži, kao i činjenicu da se djeca i mladi njome svakodnevno služe, može se zaključiti i da su svakodnevno izloženi engleskome jeziku. Lauricella i dr. (2014) utvrdili su da se djeca u sve ranijoj dobi počinju služiti internetom. I u Hrvatskoj su djeca od rane dobi izložena engleskome jeziku kroz razne aktivnosti i sadržaje koje nude digitalni mediji – igre, aplikacije, crtani filmovi i slično. Istraživanje koje je uključivalo hrvatske ispitanike, pokazalo je da je prosječna dnevna izloženost engleskome jeziku u Hrvatskoj procijenjena na gotovo četiri sata (Geld i Mihaljević Djigunović 2003). Ti su rezultati potvrđeni istraživanjem kojim su Mihaljević Djigunović i dr. (2006) nastojali ispitati ulogu medija u nenamjernom usvajanju engleskog jezika. Rezultati upućuju na to da se engleski jezik u Hrvatskoj uči, ali i usvaja. Treba napomenuti da se učenje jezika odnosi se na svjestan proces koji uključuje učenje gramatičkih pravila i najčešće podrazumijeva formalno, institucionalno okruženje, dok je usvajanje jezika podsvjesno, spontano i često povezano s neformalnim okruženjem i situacijama koje uključuju prirodnu komunikaciju (Krashen 1982). Nenamjerno usvajanje jezika prepoznaje se kroz dvije značajke: prvo, jezični input je primarni izvor učenja drugoga jezika; i drugo, kognitivni mehanizmi uključeni u proces nisu mehanizmi specifični za jezično učenje, već za učenje na općenitoj razini (Ellis i Wulff 2014).

Kada govorimo o usvajanju jezika, važnu ulogu imaju dob i način usvajanja. Dob usvajanja jezika važna je zbog promjena u mozgu do kojih dolazi uslijed sazrijevanja koje završava oko puberteta. To je navelo znanstvenike da ispituju postoje li razlike između jezika usvojenih prije i nakon tog razdoblja. Primjerice, Weber-Fox i Neville (1996) proveli su istraživanje metodom evociranih potencijala (ERP) kojim su potvrdili hipotezu da procesi vezani uz sazrijevanje ograničavaju razvoj neuralnih sustava važnih za jezik. Zaključuju kako je dob usvajanja jezika ključan čimbenik za jezičnu sposobnost te da su se i jezična sposobnost i cerebralna organizacija vezana uz kognitivnu obradu promijenile uslijed kasnije izloženosti drugom jeziku. Istraživanja su također pokazala da se te razlike značajnije kod sintaktičke nego kod semantičke obrade jezika (npr. Johnson i Newport 1989; Weber-Fox i Neville 1996). Neka su istraživanja pokazala da je način usvajanja jezika još značajniji (npr. Sabourin, Burkholder, Vinerte, Leclerc i Brien 2016).

1.2. Povezanost izloženosti i uporabe jezika s jezičnim znanjem

De Wilde i dr. (2019) također govore o sveprisutnosti engleskog jezika u svakodnevnom životu kroz razne aktivnosti poput slušanja glazbe, gledanja televizije, služenja internetom i igranja videoigara. Navode kako upravo takve aktivnosti, kojima zapravo nije cilj učenje jezika, pružaju mogućnost za neformalno, nenamjerno usvajanje. Kako bi istražili ulogu tih aktivnosti u nenamjernome usvajanju engleskoga jezika, autori su u istraživanje uključili ispitanike koji još nisu započeli s formalnim učenjem jezika, te usporedili podatke o spomenutim aktivnostima i jezičnoj sposobnosti. Rezultati istraživanja pokazali su da su društvene mreže, igranje videoigara i govor bili najznačajniji. Istraživanje je također pokazalo velike razlike među ispitanicima, od kojih četvrtina nije pokazala napredak, što su autori objasnili izloženošću jeziku i individualnim razlikama.

U tom kontekstu, gore spomenute aktivnosti predstavljaju važan čimbenik u učenju jezika. Primjerice, ulogu društvenih mreža, gledanja filmova ili televizije, slušanja glazbe te čitanja na engleskom jeziku u učenju kolokacija istraživali su González Fernández i Schmitt (2015). Rezultati su pokazali povezanost svih ispitanih aktivnosti osim slušanja sa znanjem kolokacija. Peters (2018) je ispitala postoji li povezanost između izloženosti engleskom jeziku i znanja vokabulara. U istraživanju je analizirala sudjelovanje u raznim aktivnostima na engleskom jeziku (slušanje glazbe, gledanje televizije, čitanje, igranje videoigara te služenje internetom). Rezultati su otkrili značajnu povezanost između znanja vokabulara i gledanja filmova i televizije, čitanja te služenja internetom. Slične rezultate dobila je i Muñoz (2011), koja je uz to ustanovila i da su izloženost i neformalni jezični kontakt bolji prediktori jezične sposobnosti od dobi početka učenja jezika. Snažan učinak izloženosti jeziku potvrdili su i Peters i Webb (2018), čije je istraživanje pokazalo da čak i jednokratno gledanje dugometražnog filma na stranom jeziku otvara mogućnost nenamjernog usvajanja vokabulara. S obzirom na to da je u Hrvatskoj uobičajeno da filmovi na stranom jeziku imaju titlove, postavlja se pitanje bi li se i u takvoj situaciji postigao sličan učinak. Kuppens (2010) smatra da bi učinak bio isti, barem kada je riječ o djeci osnovnoškolske dobi. Spomenuta su istraživanja također prepoznala važnost društvenih mreža u nenamjernom usvajanju jezika. Društvene su mreže relativno novi vid socijalizacije koji korisnicima omogućuje komunikaciju s govornicima diljem svijeta, što opet uključuje aktivnu uporabu engleskog kao globalnog jezika. Komunikacija preko društvenih mreža (npr. komentiranje) pokazala

se korisnom za nenamjerno usvajanje jezika (Zourou 2012) kao i uporaba interneta općenito (npr. Godwin-Jones 2019). To ne čudi s obzirom na ulogu interneta u današnjem društvu. Internet je postao glavni izvor informacija, medij za komunikaciju, razmjenu podataka, održavanje kontakta i zabavu. S pojavom pametnih telefona postao nam je još dostupniji, a njegova uloga još važnija u svakodnevnom životu. Iako neslužbeno, engleski kao globalni jezik prevladava i na internetu, stoga i internet kao medij omogućuje uporabu i izloženost engleskome jeziku, a samim time i nenamjerno usvajanje.

1.3. Dvojezičnost

Poimanje dvojezičnosti mijenjalo se kroz povijest. Rane definicije doprinijele su raširenom uvjerenju da dvojezičnost nužno podrazumijeva jednako vladanje dvama jezicima (npr. Bloomfield 1933). Kasniji pristupi nešto su fleksibilniji. Primjerice, prema Grosjeanu (1994), većina dvojezičnih govornika svoja dva jezika usvojila je u različitim životnim dobima, zbog čega su rijetko jednako tečni u oba jezika. Navodi i kako često jednim jezikom vladaju slabije, s osjetnim naglaskom, dok se mnogi drugim jezikom služe samo u govoru ili pismu. Slično objašnjenje prihvatili i mnogi drugi istraživači dvojezičnosti (npr. Ciešlicak-Ratajczak 1994; Cook 1997; Silva 2000; De Bleser i dr. 2003; Jelaska 2005; Halsband 2006; Erdeljac 2009).

Prema spomenutoj definiciji, dvojezičnu populaciju čini razmjerno velika, heterogena skupina govornika pri čemu se najviše pažnje posvećuje razlikama u dobi usvajanja drugog jezika. U normalnim smo okolnostima prvome jeziku izloženi od rođenja, dok se izloženost drugome jeziku može pojaviti u bilo kojoj životnoj dobi. S obzirom na to, u literaturi se najčešće spominju tri tipa dvojezičnosti: simultana, slijedna i kasna dvjezičnost (npr. Weinreich 1968, Jelaska 2005, Halsband 2006). Simultani dvojezični govornici svoja su dva jezika usvojili paralelno u približno istoj životnoj dobi. Slijedni su dvojezični govornici svoj drugi jezik počeli učiti ubrzo nakon prvoga, dok se to kod kasnih dvojezičnih govornika dogodilo u odrasloj dobi.

S obzirom na navedeno, postavlja se pitanje statusa engleskog jezika u Hrvatskoj. Naime, u formalnom obrazovnom sustavu engleski se tradicionalno poučava kao strani jezik. U novije vrijeme, programi ranog učenja engleskog jezika dostupni su i u nekim predškolskim ustanovama. Izvan formalnog obrazovanja, učenje engleskog jezika dostupno je u gotovo svim

školama stranih jezika. Prema Crystalu (2003) to su sve znakovi da je zemlja prepoznala engleski kao globalni jezik, bez obzira na njegov službeni status. No možemo li govoriti o engleskom kao drugome jeziku? Uči li se on ili usvaja? Istraživanja su pokazala da su hrvatski govornici svakodnevno izloženi engleskom jeziku (npr. Geld i Mihaljević Djigunović 2003, Ćurković i dr. 2017). Geld i Mihaljević Djigunović (2003) zaključuju kako ti podaci upućuju na to da engleski postaje dijelom društvene, ali i individualne dvojezičnosti. Mihaljević Djigunović, Cergol & Qingmin (2006) su također iznijele zaključak da se u Hrvatskoj engleski uči, ali i usvaja, što može upućivati na to da je za dio govornika engleski zaista postao drugi jezik.

Cilj ovoga rada jest ispitati izloženost engleskome jeziku, kao i njegovu uporabu kod hrvatske studentske populacije. Točnije, želi se steći uvid u to koliko vremena dnevno provode u različitim aktivnostima koje uključuju engleski jezik te postoji li povezanost između vremena koje provode u aktivnostima na engleskome jeziku i razine znanja engleskoga jezika. Aktivnosti uključene u ispitivanje su: gledanje televizije/filmova/serija, slušanje radija/glazbe, služenje internetom, čitanje za zabavu, čitanje za akademske/poslovne potrebe, pisana komunikacija, pisanje, usmena komunikacija te ostalo.

2. Metodologija

2.1. Ispitanici

U ovome istraživanju sudjelovalo je ukupno 93 ispitanika. Svi su ispitanici bili izvorni govornici hrvatskoga jezika, studenti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Od ukupnog broja ispitanika, 76 (81,72%) je ženskog roda, a 17 (18,28%) muškog u dobi između 18 i 27 godina (srednja vrijednost 20,34, SD = 2,08). Prema godini studija, 59 (63,44%) ispitanika studenti su prve godine preddiplomskog studija, 32 (36,56%) prve godine diplomskog studija, a dvoje (2,15%) druge godine preddiplomskog studija različitih studijskih smjerova. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 34 (36,56%) studenata engleskoga jezika i književnosti u sklopu dvopredmetnog studija, 38 (40,86%) studenata drugih jezičnih smjerova (hrvatski jezik i književnost u sklopu jednopredmetnog ili dvopredmetnog studija, talijanski jezik i književnost u sklopu dvopredmetnog studija te njemački jezik i književnost u sklopu dvopredmetnog studija). Preostali dio ispitanika (21 ili 22,58%) čine studenti filozofije, povijesti, povijesti umjetnosti, pedagogije, informatike, politehnike i matematike.

2.2. Mjerni instrumenti

Za utvrđivanje razine znanja engleskoga jezika korišten je Grammar Test, *Oxford Placement Test* (Allan 1992), dok je za prikupljanje podataka o izloženosti i uporabi jezika korišten upitnik sastavljen za potrebe ovog istraživanja. Upitnik se sastoji od dva dijela: u prvome dijelu od ispitanika se traži da podijele svoje opće podatke, poput spola, dobi, studijske godine i smjera. U drugome dijelu ispitanici trebaju procijeniti koliko prosječno vremena (izraženo u satima na dan) provode u različitim aktivnostima koje uključuju engleski jezik. Pod spomenutim aktivnostima podrazumijevalo se sljedeće: gledanje televizije/filmova/serija, slušanje radija/glazbe, služenje internetom, čitanje za zabavu, čitanje za akademske/poslovne potrebe, pisana komunikacija, pisanje, usmena komunikacija te ostalo. Navedene aktivnosti osmišljene su na temelju prijašnjih istraživanja (Muñoz 2011; González Fernández i Schmitt 2015; Peters 2018; De Wilde i dr. 2019), a u namjeri da obuhvate što širi spektar različitih aktivnosti kroz četiri jezične vještine: slušanje, govor, pisanje i čitanje. Također, neke se aktivnosti ispituju kroz dvije kategorije budući da dio uzorka čine studenti anglistike koji svakodnevno provode velik dio dana služeći se aktivno i pasivno engleskim jezikom te bi se mogle pojaviti razlike vezane uz zahtjeve studijskog smjera. Društvene mreže i videoigre nisu ispitivane kao zasebne kategorije kao u dijelu dosadašnjih istraživanja (npr. González Fernández i Schmitt 2015; Peters 2018), već se smatraju dijelom služenja interneta. Svaka od tih kategorija prilično je opsežna i kompleksna te uključuje brojne čimbenike koje je teško je kontrolirati u sklopu šireg istraživanja, a bez toga je nejasno čemu se zapravo može pripisati učinak na jezičnu sposobnost, iako je on prisutan (npr. Kuppens 2010; De Wilde i dr. 2019).

2.3. Postupak

Istraživanje je provedeno na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci tijekom redovne nastave. Ispitanici su prvo upoznati s istraživanjem, kao i načinom sudjelovanja. Svi su u istraživanju sudjelovali dobrovoljno. Istraživanje se sastojalo od dva dijela: prvo su ispunili upitnik o izloženosti i uporabi engleskog jezika, što je trajalo približno 10-15 minuta. Potom su riješili test za utvrđivanje razine znanja engleskog jezika. Cijeli je postupak trajao približno 45 minuta.

Odgovori dobiveni testom za utvrđivanje jezičnog znanja pretvoreni su u postotke. Iako *Oxford Placement Test* omogućuje određivanje razine

znanja engleskog jezika prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike, za ovo je istraživanje bilo važnije utvrditi postojanje statistički značajne razlike između grupa. Na temelju tih podataka, ispitanici su podijeljeni u tri grupe: Grupu 1 čine ispitanici s niskom razinom znanja, Grupu 2 oni sa srednjom razinom znanja te Grupu 3 ispitanici s visokom razinom znanja engleskog jezika. Ti su podaci kasnije uspoređeni s podacima dobivenim iz upitnika o izloženosti i uporabi engleskoga jezika. Konačni broj ispitanika po grupama prikazan je u tablici 1, dok je broj studenata anglistike po grupama i godini studija prikazan u tablici 2.

Tablica 1. Broj ispitanika po grupama

Razina znanja	Ukupan uzorak
Niska (Grupa 1)	32
Srednja (Grupa 2)	31
Visoka (Grupa 3)	30
Ukupno	93

Tablica 2. Broj studenata anglistike po grupama i godini studija

Znanje jezika		Godina studija		Ukupno
		1. g. preddiplomski	1. g. diplomski	
Grupa	2	3	5	8
	3	17	9	26
Ukupno		19	14	34

3. Rezultati

Broj točnih odgovora postignutih na testu za utvrđivanje razine znanja engleskoga jezika pretvoren je u postotke. Analizom varijance ispitalo se postoji li statistički značajna razlika među grupama s obzirom na razinu jezičnoga znanja. *Post hoc* test Student-Newman-Keuls utvrdio je postojanje značajnih razlika među grupama. Prosječan rezultat u postocima za svaku grupu prikazan je u tablici 3, dok je postotak točnih odgovora po godini studija za studente anglistike prikazan u tablici 4.

Tablica 3. Prosječno znanje jezika po grupama

Niska	Srednja	Visoka	Br.	df	F
50,69 (7,06)	69,43 (4,50)	83,31 (4,22)	83	2, 82	256,36**

** $p < 0,001$; standardne devijacije prikazane su u zagradama

Tablica 4. Postotak točnih odgovora po godini studija za studente anglistike

	Broj	Srednja vrijednost (%)	SD
1. g. preddiplomski	20	82,40	5,74
1. g. diplomski	14	79,93	5,90
Total	34	81,38	5,85

$F(1,32) = 1.49, p = .230$

Kada su se podaci o razini znanja engleskoga jezika usporedili sa studijskim smjerom, rezultati su pokazali sljedeću raspodjelu po grupama: u grupi s niskom razinom znanja (Grupa 1) nije bilo studenata engleskog jezika i književnosti, ali je bilo ukupno 26 (81,25%) studenata drugih jezičnih smjerova te 6 (18,78%) studenata ostalih smjerova; u grupi sa srednjom razinom znanja engleskog jezika (Grupa 2) bilo je 8 (25,81%) studenata engleskog jezika i književnosti, 11 (35,48%) studenata drugih jezika i 12 (38,71%) studenata ostalih smjerova. Naposljetku, u grupi s najvišom razinom jezičnog znanja (Grupa 3) bilo je 26 (86,67%) studenata engleskog jezika i književnosti, dok su ostatak činili studenti drugih smjerova (jedan student (3,33%) jezičnog smjera i tri studenta (10,00%) ostalih smjerova).

Izloženost i uporaba ispitani su kroz upitnik sastavljen za potrebe ovog istraživanja. Ispitanici su procjenjivali vrijeme koje provode u različitim aktivnostima koje uključuju engleski jezik. Procjene su izražene u satima na dan. Podaci o izloženosti engleskom jeziku po grupama prikazani su u tablici 5.

Tablica 5. Izloženost engleskom jeziku i njegova uporaba po grupama

	Grupa	Br.	Srednja vrijednost (sati na dan)	SD
Radio / glazba	1	29	1,24	1,27
	2	31	1,84	1,37
	3	30	2,27	1,74
	Ukupno	90	1,79	1,52
Televizija/ filmovi/serije	1	31	1,61	1,28
	2	31	2,13	1,31
	3	30	2,50	1,36
	Ukupno	92	2,08	1,35
Čitanje za zabavu	1	30	0,40	0,72
	2	30	0,70	0,95
	3	30	0,87	1,11
	Ukupno	90	0,66	0,95
Čitanje za akademske/ poslovne potrebe	1	29	0,48	0,78
	2	30	0,93	1,17
	3	30	1,50	1,50
	Ukupno	89	0,98	1,25
Internet	1	29	1,66	1,14
	2	30	2,33	1,47
	3	30	2,77	1,63
	Ukupno	89	2,26	1,49
Pisana komunikacija	1	29	0,45	0,95
	2	30	0,47	1,01
	3	30	1,10	1,56
	Ukupno	89	0,67	1,23
Pisanje	1	27	0,19	0,48
	2	30	0,40	0,62
	3	30	0,83	1,09
	Ukupno	87	0,48	0,82
Usmena komunikacija	1	26	0,27	0,60
	2	27	0,11	0,32
	3	30	0,37	0,67
	Ukupno	83	0,25	0,56
Ostalo	1	20	0,50	1,19
	2	27	0,63	1,04
	3	30	1,10	1,73
	Ukupno	77	0,78	1,39

Jednosmjernom analizom varijance uspoređeni su podaci o razini znanja engleskog jezika i uporabi jezika. Značajan učinak razine znanja na uporabu jezika uočen je kod sljedećih aktivnosti: slušanje radija/glazbe ($F(2,89) = 3,59, p = 0,032$), gledanje televizije/filmova/serija ($F(2, 91) = 3,50, p = 0,035$), čitanje za akademske/poslovne potrebe ($F(2,88) = 5,38, p = 0,01$), internet ($F(2,88) = 4,50, p = 0,014$) i pisanje ($F(2,86) = 5,13, p = 0,01$). *Post hoc* test Student-Newman-Keuls pokazao je da u navedenim aktivnostima značajna razlika postoji između grupe s niskom i grupe s visokom razinom jezičnog znanja, dok se razlike između Grupa 1 i 2, te Grupa 2 i 3 nisu pokazale značajnima.

4. Rasprava

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da se ispitanici najviše služe engleskim jezikom prilikom pretraživanja interneta, nakon čega slijedi gledanje filmova i serija. Ovaj podatak se mogao očekivati s obzirom na ulogu engleskog kao globalnoga jezika te važnost interneta u današnjem društvu. Moderni trendovi u gotovo svim aspektima društva nalažu neprestanu razmjenu informacija na globalnoj razini, zbog čega je komunikacija licem u lice sve češće zamijenjena računalno posredovanom komunikacijom. U takvom načinu komunikacije dominantnu ulogu ima upravo engleski jezik, s obzirom na to da je većina aplikacija i sadržaja na engleskome jeziku, a i komunikacija između govornika različitih jezika odvija se na engleskome jeziku. Upravo u tome važnu ulogu ima internet, čija sveprisutnost neprestano raste. Studentska populacija, odnosno adolescenti i mlađi odrasli ljudi, općenito je sklona prihvaćanju novih tehnologija, a pojava pametnih telefona i tableta učinila je internet još dostupnijim. Povezanosti između uporabe interneta i razine jezičnog znanja utvrđena je i prethodnim istraživanjima (npr. Peters 2018, Godwin Jones 2019). U ovome istraživanju služenje internetom obuhvatilo je širok spektar aktivnosti koje uključuju različite načine komunikacije i interakcije, stoga bi bilo zanimljivo istražiti povezanost pojedinih kategorija poput društvenih mreža, videoigara i komunikacije sa znanjem engleskog jezika.

Kao što je spomenuto, društvene mreže su jedan vid uporabe interneta, tako da se činjenica da su ispitanici procijenili da najviše vremena provode na internetu može dijelom pripisati i društvenim mrežama. Društvene mreže smatraju se interaktivnima jer omogućuju pisanu i usmenu komunikaciju kako u stvarnom vremenu tako i s vremenskom

odgodom. Možda je upravo to razlog zbog kojeg je usmena komunikacija, kao zasebna kategorija, procijenjena kao aktivnost u kojoj se najmanje služe engleskim jezikom. No, zanimljivo je da se u ovoj kategoriji niti razlika među grupama nije pokazala statistički značajnom. S obzirom na to da su Grupu 3 većinom (86,67%) činili studenti engleskoga jezika i književnosti, koji ipak razmjerno velik dio radnog dana provode ispunjavajući svoje nastavne obveze u izravnom kontaktu i komunikaciji sa svojim profesorima, bilo je za očekivati da značajno više vremena provode u usmenoj komunikaciji na engleskome jeziku od ostalih ispitanika. No, ovdje se ipak radi o subjektivnoj procjeni, te bi se razlika na većem uzorku možda pokazala značajnom. S obzirom na to da služenje internetom osim društvenih mreža uključuje i druge aktivnosti, za detaljniji uvid u način na koji je povezan sa znanjem engleskoga jezika potrebno je provesti daljnja istraživanja.

Osim služenja internetom, koji može uključivati usmenu i/ili pisanu komunikaciju, ostale aktivnosti koje su najviše procijenjene uključuju pasivnu percepciju jezika (npr. gledanje televizije/filmova/serija; slušanje radija/glazbe). Dosadašnja su istraživanja pokazala kako je pasivna percepcija jezika manje učinkovita od aktivne uporabe (npr. De Wilde i dr. 2019), iako je gledanje filmova čak i uz prijevod pokazalo dugoročni učinak na jezičnu sposobnost (Kuppens 2010). S obzirom na to su danas filmovi i serije na engleskome jeziku brojniji, ali i dostupniji nego u prošlosti ne čudi podatak da je ta aktivnost visoko procijenjena. Činjenica da se u ovoj kategoriji značajnom pokazala i razlika u razini jezičnoga znanja upućuje na povezanost između gledanja televizije, filmova ili serija na engleskom jeziku s jezičnom sposobnošću, što potvrđuje dosadašnja istraživanja (npr. Peters 2018, Peters i Webb 2018). Iako u Hrvatskoj nacionalne televizijske kuće takve sadržaje prikazuju uz titlove na hrvatskome jeziku, danas su dostupne i mnoge druge mogućnosti za gledanje najnovijih sadržaja bez titlova. U ovome istraživanju te dvije mogućnosti nisu razmatrane zasebno jer je povezanost gledanja televizije, filmova ili serija s razinom jezičnog stanja ustanovljena u dosadašnjim istraživanjima i u slučaju s titlovima (npr. Kuppens 2010).

Među aktivnostima u kojima provode manje od sata na dan ubraja se i čitanje za zabavu. Podatak da više nego dvostruko više vremena provode na internetu nego čitajući za zabavu može se pronaći i u nekim drugim istraživanjima (npr. Mokhtari i dr. 2009). Postavlja se pitanje može li se ta razmjerno niska vrijednost pripisati ulozi interneta. Ako većinu sadržaja koja ih zanima pronalaze na internetu, to može upućivati na povezanost s

vrstom medija. Pritom takvu vrstu provođenja vremena ne doživljaju kao „čitanje”. U prilog takvoj pretpostavci ide i istraživanje Ćurković i dr. (2017) koje je pokazalo kako čak 66,24% ispitanika osnovnoškolske dobi svakodnevno čita na engleskome pretražujući internet, kao i istraživanje kojim su Twenge, Martin i Spitzberg (2019) pokazali je da su digitalni mediji gotovo potpuno zamijenili printane medije. Stoga bi zanimljivo bilo ispitati stavove korisnika prema čitanju sadržaja putem digitalnih i printanih medija, te vidjeti što sve podrazumijevaju pod tom kategorijom.

Kada se radi o razlikama među grupama, rezultati su pokazali značajnu razliku između Grupe 1 i 3 za sve procijenjene aktivnosti osim čitanja za zabavu, pisane i usmene komunikacije, dok među ostalim grupama razlika nije bila statistički značajna. Budući da Grupu 3 čine ispitanici s najvišom razinom znanja engleskoga jezika (većinom studenti engleskog jezika i književnosti), a Grupu 1 ispitanici s najnižom, te se razlike mogu objasniti razlikama u razini jezičnoga znanja (npr. gledanje filmova) kao i zahtjevima studijskog smjera (npr. pisanje). No, zanimljivo je primijetiti kako razlike između Grupe 2 i 3, kao i Grupe 1 i 2 za ispitane aktivnosti nisu bile značajne. Rezultat se dijelom može pripisati subjektivnoj procjeni. Isto tako, moguće je i da se samo veća razlika u jezičnome znanju može povezati s uporabom jezika, dok u drugim slučajevima takva povezanost nije značajna.

Iako je ovim istraživanjem potvrđeno postojanje povezanosti između razine jezičnoga znanja i izloženosti odnosno uporabe stranoga jezika, u ovom se slučaju ne može izravno zaključiti jesu li upravo ti čimbenici, i u kojoj mjeri, zaslužni za jezičnu sposobnost. No, ako malo bolje pogledamo skupinu studenata anglistike, možemo vidjeti da je dio njih (točnije 8 ili 25,80%) po jezičnome znanju svrstan u Grupu 2. Od tih osam studenata troje ih je s prve godine preddiplomskog studija, petero s prve godine diplomskog studija. Nadalje, Grupu 3 čini 26 studenata anglistike (86,66%), od kojih je 17 (65,38%) s prve godine preddiplomskog studija, a devetoro (34,61%) s prve godine diplomskog studija. Budući da je utjecaj studijskoga smjera manji na prvoj godini studiranja nego na četvrtoj, zanimalo nas je postoji li razlika u razini znanja između studenata preddiplomskog i diplomskog studija. Rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajna razlika u razini znanja engleskoga jezika između ove dvije skupine studenata. Treba ipak napomenuti da se radi o razmjerno malome uzorku te bi se možda na većem uzorku ipak pokazale značajne razlike. Nadalje, osim studenata anglistike, Grupu 3 činili su i studenti drugih smjerova, doduše u značajno manjem omjeru. Uzevši sve to u obzir, rezultati upućuju

na to da bi se razlike u razini znanja među grupama mogle tumačiti kroz razlike u uporabi i izloženosti engleskome jeziku.

Rezultati ovog istraživanja potkrijepili su rezultate prethodnih istraživanja (npr. Geld i Mihaljević Djigunović 2003; Mihaljević Djigunović i dr. 2006) prema kojima je izloženost engleskome jeziku u Hrvatskoj tolika da je mjerljiva u jedinici sata na dan, što je sada potvrđeno i na studentskoj populaciji. Status engleskoga jezika kao globalnog proizlazi iz činjenice da ga je veliki broj zemalja prepoznao kao sredstvo za ostvarenje političkog, kulturnog i komercijalnog kontakta. Rezultat toga može se iščitati iz podatka da je više od četvrtine svjetske populacije ovladalo engleskim jezikom, a taj broj neprestano raste. Graddol (2006) stoga predlaže novi smjer u poučavanju engleskoga jezika – onaj koji prepoznaje engleski kao globalni jezik. Takav bi se pristup razlikovao od tradicionalnih pristupa engleskom kao stranom ili drugom jeziku u tome što bi bio prilagođen potrebama neizvornih govornika.

Na individualnoj razini, može se govoriti o tome da engleski jezik postaje dijelom dvojezičnosti. S obzirom na to da su istraživanja istaknula važnost dobi i načina usvajanja jezika, izloženost jeziku kao i njegovu uporabu, istraživanja tih čimbenika i njihove povezanosti s jezičnim znanjem otvaraju nova pitanja o statusu engleskog jezika u Hrvatskoj. Uzimajući to u obzir, kao i rezultate ovog istraživanja, može se zaključiti da je za dio studentske populacije engleski postao drugi jezik. S obzirom na navedeno, postavlja se pitanje u kojoj je mjeri postojeći način formalnog poučavanja engleskoga kao stranoga jezika prilagođen potrebama današnjih govornika.

5. Zaključci

Cilj ovoga rada bio je ispitati izloženost engleskome jeziku, kao i njegovu uporabu kod hrvatske studentske populacije, te utvrditi jesu li izloženost i uporaba povezani s razinom jezičnog znanja. Rezultati su pokazali da se ispitanici najviše služe engleskim jezikom dok pretražuju internet, što ne čudi s obzirom na to da na globalnoj razini sve više raste uloga računalno posredovane komunikacije. Internet je interaktivni medij koji, osim što je glavni izvor informacija, omogućuje usmenu i pisanu komunikaciju, u stvarnom vremenu ili s vremenskom odgodom. Kao dio služenja internetom treba spomenuti društvene mreže i videoigre, koje ovdje nisu istraživane pojedinačno. Zbog svega navedenog, internet treba promatrati kao interaktivni medij koji ima važnu ulogu u nenamjernome

usvajanju engleskoga jezika. Za razliku od interneta, ispitanici najmanje vremena provode u usmenoj komunikaciji i pisanju na engleskome jeziku, a slijede čitanje za zabavu i pisana komunikacija. Takav se rezultat dijelom može pripisati ulozi interneta, koji im zapravo omogućuje sve te aktivnosti, iako je pitanje koliko su svjesni vlastitih aktivnosti na internetu. Stoga bi bilo zanimljivo detaljnije istražiti različite aspekte služenja internetom, te njihovu ulogu u nenamjernome usvajanju jezika.

Kada se radi o usporedbi među grupama, samo se razlika između grupa s najvišom i najnižom razinom jezičnog znanja pokazala značajnom, a budući da prvu većinom čine studenti engleskoga jezika i književnosti, te se razlike dijelom mogu pripisati razlikama u jezičnom znanju i zahtjevima studijskog smjera. Budući da su u istraživanju sudjelovali studenti anglistike s prve i četvrte godine studija, također nas je zanimalo postoji li razlika u jezičnom znanju s obzirom na godinu studija. Rezultati su utvrdili da nema značajne razlike u znanju engleskoga jezika, što upućuje da se utvrđene razlike među grupama mogu djelomično pripisati izloženosti i uporabi jezika izvan formalnog obrazovanja. Bilo bi također zanimljivo vidjeti bi li se dob izloženosti jeziku također pokazala značajnom.

Zaključno, status engleskoga kao stranog jezika se polako mijenja. Prisutnost engleskog u svakodnevnom životu, dostupnost učenja izvan formalnog sustava obrazovanja te prepoznatljivost kao sredstva političkog, kulturnog i komercijalnog kontakta pokazuju da je Hrvatska engleski prepoznala kao globalni jezik. S druge strane, djeca su danas izložena engleskome jeziku od najranije dobi te su stvoreni uvjeti za nenamjerno usvajanje jezika. Stoga bi se na individualnoj razini moglo reći da je za mnoge engleski postao drugi jezik. Te promjene koje uočavamo na svim razinama predstavljaju iznimno zanimljivo područje istraživanja, ali i upućuju na to da bi poučavanje engleskoga jezika u formalnome obrazovanju, koje je utemeljeno na tradicionalnom pristupu engleskome kao stranom jeziku, trebalo prilagoditi potrebama neizvornih govornika koji se engleskim služe kao globalnim i/ili drugim jezikom.

Literatura

- Allan, Dave (1992) *Oxford Placement Test*, Oxford University Press, Oxford.
- Babić, Tihana, Ana Lokas Čošković (2017) „Netspeak kao obilježje računalno posredovane komunikacije – primjer studenata Visokog učilišta Algebra”, Zbornik radova skupa MIPRO 2017, 1128–1132.

- Bloomfield, Leonard (1933) *Language*, Compton Printing, London, Aylesbury.
- Cieślak-Ratajczak, Anna (1994) „The mental lexicon in second language learning”, *Studia Anglica Posnaniensia* XXIX, 105–117.
- Cook, Vivian (1997) „The consequences of bilingualism for cognitive processing”, *Tutorials in Bilingualism: Psycholinguistic perspectives*, ur. Annette M. B. De Groot i Judith F. Kroll, Lawrence Erlbaum, Mahwah, 279–300.
- Crystal, David (2003) *English as a global language*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ćurković, Nikolina, Dijana Grbas Jakšić, Ana Garić (2017) „Kako učenici osnovne škole upotrebljavaju engleske riječi i pokrate”, *Hrvatski jezik*, 1, 1–11.
- De Bleser, Ria, Patrick Dupont, Jenny Postler, Guy Bormans, Dirk Speelman, Luc A. A. Mortelmans, Mark Debrock (2003) „The organization of the bilingual lexicon: A PET study”, *Journal of Neurolinguistics*, 16. 439–456.
- De Wilde, Vanessa, Marc Brysbaert, June Eyckmans (2019) „Learning English through out-of-school exposure: Which levels of language proficiency are attained and which types of input are important?”, *Bilingualism: Language and Cognition*, 1–15, <https://doi.org/10.1017/S1366728918001062>.
- Ellis, Nick C., Stefanie Wulff (2014) „Usage-based approach to SLA”, ur. Bill Van Patten i Jessica Williams *Theories in second language acquisition: An introduction* (2. izd.), Routledge, New York, 75–93.
- Erdeljac, Vlasta (2009) *Mentalni leksikon: modeli i činjenice*, Ibis grafika, Zagreb.
- Geld, Renata, Jelena Mihaljević Djigunović (2003) „English in Croatia today: Opportunities for incidental vocabulary acquisition”, *Studia Romanica et Anglica Zagabiensia*, 43, 335–352.
- Godwin-Jones, Robert (2019) „Contributing, Creating, Curating: Digital Literacies for Language Learners”, *Language Learning & Technology*, 19, 3, 8–20.
- González Fernández, Beatriz, Norbert Schmitt (2015) „How much collocation knowledge do L1 learners have? The effects of frequency and amount of exposure”, *ITL – International Journal of Applied Linguistics* 166, 1, 94–126.

- Graddol, David (2006) *English next: Why Global English may mean the end of „English as a foreign language”*, British Council, London.
- Grosjean, Francois (1994) „Individual bilingualism”, *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, Pergamon Press, Oxford, 1656–1660.
- Halsband, Ulrike (2006) „Bilingual and multilingual language processing”, *Journal of Psychology – Paris*, 99, 355–369.
- Jelaska, Zrinka (2005) „Dvojezičnost i višejezičnost”, *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Zrinka Jelaska, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Johnson, Jacqueline S., Elissa L. Newport (1989) „Critical period effects in second language learning: The influence of maturational state on the acquisition of English as a second language”, *Cognitive Psychology*, 21, 60–99.
- Krashen, Stephen D. (1982) *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon Press Ltd, Oxford.
- Kuppens, An H. (2010) „Incidental foreign language acquisition from media exposure”, *Learning, Media and Technology*, 35, 1, 65–85.
- Lauricella, Alexis R., Drew P. Cingel, Courtney Blackwell, Ellen Wartella, Annie Conway (2014) „The mobile generation: Youth and adolescent ownership and use of new media”, *Communication Research Reports*, 31, 4, 357–364.
- Mihaljević Djigunović, Jelena, Kristina Cergol, Li Qingmin (2006) „Utjecaj medija na nenamjerno usvajanje engleskog vokabulara”, *Jezik i mediji – Jedan jezik: više svjetova*, ur. Jagoda Granić, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb-Split, 445–452.
- Mokhtari, Kovider, Carla Reichard, Anne Gardner (2009) „The impact of Internet and television use on the reading habits and practices of college students”, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 52, 7, 609–619.
- Muñoz, Carmen (2011) „Input and long-term effects of starting age in foreign language learning”, *IRAL – International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 49, 2, 113–134.
- Peters, Elke (2018) „The effect of out-of-class exposure to English language media on learners’ vocabulary knowledge”, *ITL – International Journal of Applied Linguistics*, 169, 1, 142–168.

- Peters, Elke, Stuart Webb (2018) „Incidental vocabulary acquisition through viewing L2 television and factors that affect learning”, *Studies in Second Language Acquisition*, 40, 3, 551–577. <https://doi.org/10.1017/S0272263117000407>.
- Sabourin, Laura, Michèle Burkholder, Santa Vinerte, Jean-Christophe Leclerc, Christie Brien (2016) „Language processing in bilinguals: Evidence from lexical organization and cognitive control”, *EuroSLA Yearbook*, 16, 1–24. doi 10.1075/eurosla.16.01sab.
- Silva, Rosângela Souto (2000) „Pragmatics, bilingualism and the native speaker”, *Language & Communication*, 20, 2, 161–178.
- Twenge, Jean M., Gabrielle N. Martin, Brian H. Spitzberg (2019) „Trends in U.S. Adolescents’ media use, 1976-2016: The rise of the digital media, the decline of TV and the (near) demise of print”, *Psychology of Popular Media*, 8, 4, 329–345.
- Weinreich, Uriel (1968) „Languages in contact”, The Hague: Mouton Publishers.
- Zourou, Katerina (2012) „On the attractiveness of social media for language learning: a look at the state of the art”, *Alsic. Apprentissage Des Langues et Systèmes d’Information et de Communication*, 15, 1, doi:10.4000/alsic.2436.
- Weber-Fox, Christine M., Helen J. Neville (1996) „Maturational constraints on functional specializations for language processing: ERP and behavioral evidence in bilingual speakers”, *Journal of Cognitive Neuroscience*, 8, 3, 231–256.

SUMMARY

Irena Bogunović, Jasmina Jelčić Čolakovac

THE ROLE OF INFORMAL ACTIVITIES IN INCIDENTAL LANGUAGE ACQUISITION: THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE USE AND PROFICIENCY

The English language is studied as a foreign language in Croatia, and, apart from being included in formal education, it is also present in everyday life. Daily exposure to English is measured in hours and research has shown that many informal activities allow for incidental language acquisition. This paper is aimed at identifying the activities in which the Croatian student population spends most of their time using English as well as at investigating whether a connection between exposure to English, its use and prior knowledge of language can be established. Ninety-three participants were included in the study, all students of the Faculty of Humanities and Social Sciences at the University of Rijeka. The level of English knowledge was determined by administering the Oxford Placement Test. Three groups were formed based on the results obtained in the testing. Exposure to English and the students' use of the language were tested by means of a questionnaire in which the participants were asked to approximate how much time they spent using English in the activities listed in the questionnaire. The results showed that the participants spent most of their time online and least in spoken communication. The differences between groups with the lowest and the highest levels of knowledge were found to be significant across all activities apart from reading for leisure, written, and spoken communication. On the one hand, this study has managed to corroborate the connection between language use and the level of language proficiency, and on the other, it has indicated that the status of English is slowly changing on both the global and individual level.

Key words: *language use; language exposure; incidental language acquisition; English*